

KARTA KURSU

Nazwa	Ontologia
Nazwa w j. ang.	Ontology

Koordynator	dr hab. Włodzimierz Heflik, prof. UKEN	Zespół dydaktyczny
Semestr studiów	II	dr hab. Włodzimierz Heflik dr Wojciech Hanuszkiewicz
Punktacja ECTS*	4	

Opis kursu (cele kształcenia)

Celem niniejszego kursu jest zapoznanie studentów z najważniejszymi zagadnieniami metafizycznymi i ontologicznymi, jakie pojawiły się w historii filozofii, sposobami rozumienia i ujęciami metafizyki, miejscem metafizyki (ontologii) w systemie nauk filozoficznych. Zadaniem kursu jest zwrócenie uwagi na centralną rolę pojęcia bytu i na wiele możliwych sposobów rozumienia terminu „byt”. Ponadto omawiane będą inne niezwykle ważne pojęcia, jak: substancja, istota, nicość, Absolut, istnienie, relacja, a także problem powszechników (uniwersaliów) i transcendentaliów, racjonalność, dobro, prawda, możliwość, aktualność, konieczność, racja dostateczna, metafizyczna zasada niesprzeczności, kategorie skończoności i nieskończoności. W rezultacie pozwoli to skierować uwagę studentów na obecność wspomnianych problemów i pojęć we współczesnych dyskusjach filozoficznych i w naukach humanistycznych (a także w naukach matematyczno-przyrodniczych).

Warunki wstępne

Wiedza	Znajomość podstawowej terminologii filozoficznej z zakresu. Wstępne wiadomości z filozofii wraz elementami historii filozofii.
Umiejętności	
Kursy	Wstęp do filozofii

Efekty uczenia się

	Efekt uczenia się dla kursu	Odniesienie do efektów kierunkowych
Wiedza	W01 Zna sens i sposób funkcjonowania ważniejszych kategorii i pojęć oraz najważniejsze problemy i stanowiska metafizyki i ontologii od starożytności do czasów współczesnych.	K_W01, K_W02, K_W05, K_W07
	W02 Zna i rozumie podstawową terminologię ontologiczną w języku polskim i częściowo w jęz. greckim i łacińskim.	

	Efekt uczenia się dla kursu	Odniesienie do efektów kierunkowych
Umiejętności	U01 Interpretuje zgodnie z poprawną metodologią klasyczne teksty metafizyczne.	K_U01, K_U05, K_U06, K_U07
	U02 W wypowiedziach filozoficznych poprawnie stosuje poznaną terminologię metafizyczną i ontologiczną, potrafi zrekonstruować najważniejsze stanowiska.	
	U03 W sposób kontrolowany i krytyczny formułuje sądy metafizyczne i dokonuje poprawnych rozumowań w oparciu o przyjęte założenia.	

	Efekt uczenia się dla kursu	Odniesienie do efektów kierunkowych
Kompetencje społeczne	K01 Szanuje i pielęgnuje dziedzictwo kultury europejskiej wyrosłej z metafizycznej refleksji od starożytności, średniowiecza, do czasów współczesnych.	K_K01, K_K04
	K02 Ma przekonanie o sensie, wartości i potrzebie podejmowania działań pedagogicznych przybliżających i rozpowszechniających dziedzictwo myśli metafizycznej, docenia rolę refleksji filozoficznej we własnym życiu i działalności zawodowej	

Organizacja		
Forma zajęć	Wykład	Ćwiczenia w grupach

	(W)	A	K	L	S	P	E
Liczba godzin	30	15					

Opis metod prowadzenia zajęć

1. Wykład założonych problemów metafizycznych i ontologicznych
2. Ćwiczenia polegające na analizie i interpretacji wybranych tekstów źródłowych połączone z dyskusją

Formy sprawdzania efektów uczenia się

	E - l e a r n i n g	G r y d y d a k t y c z n e	Ć w i c z e n i a w s z k o l e	Z a j ę c i a t e r e n o w e	P r a c a l a b o r a t o r y j n a	P r o j e k t i n d y w i d u a l n y	P r o j e k t g r u p o w y	U d z i a ł w d y s k u s j i	R e f e r a t	P r a c a p i s e m n a (e s e j)	E g z a m i n u s t n y	E g z a m i n p i s e m n y	I n n e
W01								X				X	
W02								X				X	
U01								X				X	
U02								X				X	
U03								X				X	
K01								X				X	
K02								X				X	

Kryteria oceny	Na ocenę 2 student:	Na ocenę 3 student:	Na ocenę 4 student:	Na ocenę 5 student:
Wiedza	NIE potrafi, przynajmniej w 50 %, zdefiniować i objaśnić podstawowych pojęć, nie zna najważniejszych problemów i stanowisk ontologii i metafizyki.	W przynajmniej 51 % potrafi zdefiniować i objaśnić podstawowe pojęcia, zna najważniejszych problemy i stanowiska ontologii i metafizyki.	W przynajmniej 75 % potrafi zdefiniować i objaśnić podstawowe pojęcia, zna najważniejsze problemy i stanowiska ontologii i metafizyki, potrafi je w ograniczonym zakresie porównać bazując na treści wykładów oraz literaturze obowiązkowej. Podejmuje próbę krytycznej oceny. Zasadniczo poprawnie i ze zrozumieniem posługuje się językiem filozoficznym w tym zakresie (słownictwo polskie oraz wybrane terminy greckie i łacińskie).	W przynajmniej 90 % potrafi zdefiniować i objaśnić podstawowe pojęcia, zna najważniejsze problemy i stanowiska ontologii i metafizyki, potrafi je porównać oraz krytycznie ocenić, bazując na treści wykładów oraz literaturze obowiązkowej i uzupełniającej. Precyzyjnie i poprawnie posługuje się językiem filozoficznym w tym zakresie, uwzględniając przy tym ewolucję znaczenia kluczowych terminów w języku polskim jak i greckim i łacińskim.
Umiejętności	Nie uczestniczy w dyskusjach, nie opracowuje indywidualnie tekstów zadanych przez prowadzącego. Nie podejmuje prób interpretacji tekstów oraz nie udziela poprawnych odpowiedzi na podstawowe pytania.	Sporadycznie zabiera głos w dyskusjach, odwołując się do materiału tekstowego zadanego przez wykładowcę do opracowania indywidualnie. Potrafi w sposób bierny przedstawić wybrane stanowiska ontologiczne.	Aktywnie uczestniczy w dyskusjach, odwołując się do materiału tekstowego zadanego przez wykładowcę do opracowania indywidualnie oraz podejmuje próby samodzielnej interpretacji. Potrafi ze zrozumieniem przedstawić wybrane stanowiska ontologiczne oraz ich uzasadnienia. Podejmuje próby formułowania i uzasadniania sądów filozoficznych z zakresu ontologii i metafizyki.	Aktywnie uczestniczy w dyskusjach, odwołując się do materiału tekstowego zadanego przez wykładowcę do opracowania indywidualnie, samodzielnie interpretuje tekst filozoficzny. Potrafi ze zrozumieniem przedstawić wybrane stanowiska ontologiczne oraz ich uzasadnienia, odnosi się do nich krytycznie oraz potrafi je odnieść do innych poglądów z uwzględnieniem kontekstu historycznego. Podejmuje udane i twórcze próby formułowania i uzasadniania sądów filozoficznych z zakresu ontologii i metafizyki.
Kompetencje społeczne	Nie przygotowuje się do zajęć, nie dostrzega potrzeby uczenia się. W dyskusji przejawia brak zrozumienia innych i tolerancji lub nie zabiera głosu w ogóle. Wyraża brak zrozumienia i obojętność dla roli refleksji filozoficznej w kształtowaniu kultury europejskiej.	Wykazuje gotowość i chęć zdobywania wiedzy poprzez przygotowywanie się do zajęć, sporadyczny udział w dyskusji oraz otwartość wobec innych. Dostrzega konieczność dalszego rozszerzania wiedzy. Docenia rolę refleksji filozoficznej w kształtowaniu dziedzictwa kultury	Wykazuje gotowość i chęć zdobywania wiedzy poprzez przygotowywanie się do zajęć, systematyczny udział w dyskusji oraz otwartość wobec innych. Dostrzega konieczność dalszego rozszerzania wiedzy. Docenia rolę refleksji filozoficznej w kształtowaniu	Wykazuje gotowość i chęć zdobywania wiedzy poprzez przygotowywanie się do zajęć, systematyczny, krytyczny i twórczy udział w dyskusji oraz otwartość wobec innych. Samodzielnie rozszerza swoją wiedzę korzystając z literatury uzupełniającej. Docenia rolę refleksji filozoficznej w kształtowaniu

		europejskiej oraz konieczność podtrzymania tej tradycji poprzez kształcenie i wychowanie.	dziedzictwa kultury europejskiej oraz konieczność podtrzymania tej tradycji poprzez kształcenie i wychowanie. Dostrzega związek refleksji ontologicznej i metafizycznej z własnym życiem, działalnością zawodową i społeczną.	dziedzictwa kultury europejskiej oraz konieczność podtrzymania tej tradycji poprzez kształcenie i wychowanie. Dostrzega związek refleksji ontologicznej i metafizycznej z własnym życiem, działalnością zawodową i społeczną.
--	--	---	---	---

Treści merytoryczne (wykaz tematów)

Wykłady:

1. Miejsce ontologii w systemie nauk filozoficznych. Ontologia a metafizyka
2. Byt jako podstawowy temat ontologii. Kwestie związane z terminem „byt”, wieloznaczność tego terminu
3. Problem źródła – *arche*; przegląd stanowisk. Zjawisko a Rzeczywistość
4. Pierwsze zasady
5. Kategoryzacja bytu według Arystotelesa. Substancja jako naczelną kategorię; podział stanowisk ontologicznych z uwagi na ilość i charakter substancji
6. Złożenia bytowe: materia – forma, możliwość – akt
7. Problem istnienia i sposobów istnienia. Istota a istnienie
8. Spór o uniwersalia; podstawowe stanowiska
9. Transcendentalia jako najszersze określenia bytu
10. Relacje: ich natura i rola.
11. Przedmiot, stan rzecz i fakt
12. Nicość, niebyt, negacja. Dialektyka a metafizyka
13. Natura czasu i przestrzeni
14. Zagadnienie przyczynowości
15. Byt absolutny i dowody na istnienie Boga

Ćwiczenia:

1. Byt: jeden czy wiele bytów? Kontrowersja: Parmenides – Demokryt – Platon - Arystoteles
2. Kategorie bytowe; substancja jako złożenie materii i formy; możliwość – akt (*Met.* ks. Z (VII), H (VIII), Θ (IX))
3. Różne sposoby istnienia. Istnienie i istota. (Ingarden, św. Tomasz, Quine)
4. Problematyka relacji. Miejsce relacji w atomizmie logicznym Russella i Wittgensteina
5. Natura czasu i przestrzeni (Platon, św. Augustyn, Leibniz, Kant)
6. Różne rodzaje przyczyn (Arystoteles) i zagadnienie przyczynowości w ujęciu Hume’a.
7. Byt absolutny i dowody na istnienie Boga (Arystoteles, św. Tomasz, św. Anzelm)
8. Bycie a byt według Heideggera; różnica ontologiczna

Wykaz literatury podstawowej:

A. Podręczniki/ Opracowania:

- Berti E., *Wprowadzenie do metafizyki*, Warszawa 2002.
Czeżowski T., *O metafizyce, jej kierunkach i zagadnieniach*, Kęty 2004.
Gilson E., *Byt i istota*, przeł. P. Lubicz, J. Nowak, Warszawa 1963.
Handbook of Metaphysics and Ontology, (ed. H. Burkhardt, B. Smith), Vol. 1 – 2, Philosophia Verlag, Munich 1991.
Krapiec M. A., *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, Lublin 1988.
Possenti V., *Powrót do bytu. Pożegnanie z metafizyką nowożytną*, Lublin 2020.

Przewodnik po metafizyce, (red. S. Kołodziejczyk), Kraków 2011.

*Stróżewski W., *Ontologia*, Kraków 2002.

Stróżewski W., *W stronę metafizyki*, Kraków 2024.

*Swieżawski S., *Byt. Zagadnienia metafizyki tomistycznej*, Kraków 1999.

(Uwaga: pozycje oznaczone gwiazdką (*) są zalecane w pierwszej kolejności)

B. Literatura źródłowa:

Anzelm z Canterbury św., *Monologion. Proslogion*, przeł. T. Włodarczyk, Warszawa 1992.

Arystoteles, *Metafizyka*, przeł. K. Leśniak, Warszawa 1983 (fragmenty).

Bradley F. H., *Appearance and Reality. A Metaphysical Essay*, Oxford 1969.

(przekład polski: *Zjawisko i rzeczywistość. Rozważania metafizyczne*, przeł. J. Szymura, (fragmenty), Toruń 1996.

Filozofia przedsokratejska (red. G. Kirk, J. Raven, M. Schofield), Warszawa 1999. (jest to obszerny wybór tekstów źródłowych z komentarzami).

Filozofia starożytna. Wybrane teksty z historii filozofii, (red. J. Legowicz), Warszawa 1968.

Hartmann N., *Nowe drogi ontologii*, przeł. L. Kopciuch, A. Mordka, Toruń 1998.

Hegel G.W.F., *Nauka logiki*, przeł. A. Landman, t. 1-2, Warszawa 1967–1968.

Heidegger M., *Bycie i czas*, przeł. B. Baran, Warszawa 1994.

Heidegger M., *Znaki drogi*, przekład zbiorowy, Warszawa 1999.

Husserl E., *Idee czystej fenomenologii i fenomenologicznej filozofii. Księga I*, przeł. D. Gierulanka, Kraków 1975.

Ingarden R., *Spór o istnienie świata*, tłum. D. Gierulanka, Warszawa 1987, t. I-II (t. II: cz. 1-2).

Jaspers K., *Filozofia egzystencji*, przeł. D. Lachowska i in., Warszawa 1990.

Kant I., *Prolegomena do wszelkiej przyszłej metafizyki, która będzie mogła wystąpić jako nauka*, Warszawa 1960.

Leibniz G.W., *Główne pisma metafizyczne*, przeł. S. Cichowicz, J. Domański, Toruń 1995.

Meinong A., *O teorii przedmiotu*, [w:] „Principia” t. VIII – IX, Kraków 1994, s. 171 – 212.

Moore G. E., *Z głównych zagadnień filozofii*, przeł. Cz. Znamierowski, Warszawa 1967.

Parmenides, *Fragmenty poematu Peri physeos (O naturze)*, przeł. M. Wesoły, „Przegląd Filozoficzny. – Nowa Seria” 2001, nr 10, s. 71–85.

Platon, *Państwo*, przeł. W. Witwicki, Warszawa 1958. (szczeg. ks. VI, VII i X).

Platon, *Parmenides*, przeł. W. Witwicki, Warszawa 1960.

Platon, *Sofista*, [w:] tenże, *Sofista. Polityk*, przeł. W. Witwicki, Warszawa 1956.

Platon, *Timajos*, przeł. P. Siwek, Warszawa 1986.

Plotyn, *Eneady*, przeł. A. Krokiewicz, Warszawa 1959, t. I-II.

Russell B., *The Philosophy of Logical Atomism*, [w:] *Logic and Knowledge*, London 1956, s. 175 – 281.

Sartre J. P., *Byt i nicość. Zarys ontologii fenomenologicznej*, przekład zbiorowy, Kraków 2007.

Schopenhauer A., *Świat jako wola i przedstawienie*, t. 1, przeł. J. Garewicz, Warszawa 1994.

Spinoza B., *Etyka*, przeł. I. Myśliński, Warszawa 1954.

Tomasz z Akwinu, św., *Byt i istota*, przeł. W. Seńko, Kęty 2009.

Tomasz z Akwinu. św., *De veritate. O prawdzie*, przeł. A. Białek, Lublin 2001.
 Tomasz z Akwinu, św., *Traktat o Bogu. Suma teologii. Kwestie 1-26*, przeł. G. Kurylewicz, Z. Nerczuk, M. Olszewski, Kraków 1999.
 Twardowski K. *O treści i przedmiocie przedstawień*, przeł. I. Dąmbaska, [w:] *Wybrane pisma filozoficzne*, Warszawa 1965.
 Whitehead A. N., *Proces i rzeczywistość*, przeł. P. Staroń, Kęty 2021.
 Wittgenstein L., *Tractatus logico-philosophicus*, przeł. B. Wolniewicz, Warszawa 1997.

Wykaz literatury uzupełniającej

Carnap R. *Przewyciężenie metafizyki przez logiczną analizę języka*, przekład anonimowy, [w:] *Empiryzm współczesny*, red. B. Stanosz, Warszawa 1991, s. 52–74.
 Cassirer E., *Substancja i funkcja*, przeł. P. Parszutowicz, Kęty 2008.
 Disse J., *Metafizyka od Platona do Hegla*, przeł. A. Węgrzecki, L. Kłusak, Kraków 2005.
 Gadacz T., *Filozofia Boga w XX wieku. Od Lavelle’a do Tischnera*, Kraków 2007.
 Kahn, Ch. H., *Język i ontologia*, przeł. B. Żukowski, Kęty 2008.
 Kant I., *Krytyka czystego rozumu*, przeł. R. Ingarden Warszawa 1957, t. I–II.
 Perzanowski J., *Byt*, [w:] „*Studia Filozoficzne*” nr 6 – 7, 1988, s. 63 – 85.
 Perzanowski, *Ontologie i ontologiki*, [w:] „*Studia Filozoficzne*” nr 6 – 7, 1988, s. 87 – 99.
 Popper K.R., *Epistemologia bez podmiotu poznającego*, [w:] *Wiedza obiektywna*, przeł. A. Chmielewski, Warszawa 1992, s. 148 – 206.
 Quine W.V. O., *O tym, co istnieje*, [w:] Quine, *Z punktu widzenia logiki*, przeł. B. Stanosz, Warszawa 2000, 29-48.
 Russell B., *Logika jako istota filozofii*, [w:] także *Nasza wiedza o świecie zewnętrznym*, przeł. T. Baszniak, Warszawa 2000, s. 45 – 71.
 Stępień A., *Dwa wykłady – Punkt wyjścia w filozofii. Teorie relacji: filozoficzne i logiczne*, Lublin 2005.
 Stróżewski W., *Struktura metafizyki średniowiecznej*, [w:] *Historia filozofii średniowiecznej*, J. Legowicz (red.), Warszawa 1980, s. 173 – 231.
 Stróżewski Wł., *Trzy koncepcje istnienia*, w: *Metafizyka*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2017.
 Stróżewski W., *Wykłady o Platonie. Ontologia*, Kraków 1992.
 Stróżewski W., *Istnienie i sens*, Kraków 1994.
 Szwed A., *Rozum wobec chrześcijańskiego Objawienia. Kant, Hegel, Kierkegaard*, Wyd. Marek Derewiecki, Kęty 2011
 Tatarkiewicz W., *Układ pojęć w filozofii Arystotelesa*, przeł. I. Dąmbaska, Warszawa 1978.
 Wajs K., *Ontologia, czyli metafizyka ogólna*, Lwów 1926.
 Wojtysiak J., *Ontologia czy metafizyka?*, [w:] *Studia metafizyczne*, t. I: *Dyscypliny i metody filozoficzne*, red. A. B. Stępień i T. Szubka, Lublin (TN KUL) 1993, s. 101-134.
 Wolniewicz B., *Rzeczy i fakty. Wstęp do pierwszej filozofii Wittgensteina*, Warszawa 1968 (wyd. 2, 2019).

Bilans godzinowy zgodny z CNPS (Całkowity Nakład Pracy Studenta)

liczba godzin w kontakcie z prowadzącymi	Wykład	3 0
	Konwersatorium (ćwiczenia, laboratorium itd.)	1 5
	Pozostałe godziny kontaktu studenta z prowadzącym	1 5
liczba godzin pracy studenta bez kontaktu z prowadzącymi	Lektura w ramach przygotowania do zajęć	3 5
	Przygotowanie krótkiej pracy pisemnej lub referatu po zapoznaniu się z niezbędną literaturą przedmiotu	
	Przygotowanie projektu lub prezentacji na podany temat (praca w grupie)	
	Przygotowanie do egzaminu/zaliczenia	2 5
Ogółem bilans czasu pracy		1 2 0
Liczba punktów ECTS w zależności od przyjętego przelicznika		4